

הנחיה מס' 14.7 - סיוע לקורבן עבירה ולעדי תביעה בהליך הפלילי	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: א באב התשע"א, 1 אוגוסט 2011	19 מאי 1988; 2 ינואר 1994; 1 אוגוסט 2002

14.7 סיוע לקורבן עבירה ולעדי תביעה בהליך הפלילי

א. הקדמה

ביום 19.5.1988 הפיץ פרקליט המדינה הנחיה בנושא הנדון. ההנחיה נכתבה שנים רבות לפני חקיקת חוק זכויות נפגעי עבירה¹, והדברים האמורים בה תקפים על דרך קל וחומר מעת חקיקת החוק האמור. הננו מוצאים לנכון לחזור על עיקרי ההנחיה, תוך הכנסת עדכונים שהזמן גרמם.

ב. מטרת ההנחיה

1. הנחיה זו באה להדגיש את התפקיד החיוני שממלאים קורבנות עבירה ועדי תביעה במערכת המשפט הפלילי. ההנחיה נועדה להבטיח כי רשויות החקירה והתביעה יעשו כל שניתן, במסגרת האמצעים העומדים לרשותן, לסייע לקורבנות העבירה ולעדים, מבלי לפגוע בזכויותיהם של נאשמים.
2. ההנחיה נועדה להבטיח כי כל אנשי הפרקליטות ינהגו בקורבנות העבירה ובעדי התביעה בכבוד, בהגינות ובהבנה; יסייעו לקורבנות עבירה לקבל פיצוי על נזקיהם באורח מלא ככל שניתן על פי החוק הקיים, ויעשו את שביכולתם להגן על קורבנות העבירה ועל עדי התביעה מפני פגיעות נוספות.
3. יש לקוות כי ההקפדה על הנחיה זו תתרום להגברת ההבנה והכבוד שרוחש הציבור למערכת המשפט בכלל ולפרקליטות במיוחד, ולהגברת נכונותם של קורבנות עבירה ועדי תביעה להושיט לתביעה את סיועם החיוני למלחמה בפשע.

ג. תחולה

4. הנחיה זו נועדה למקרים שבהם ניזוק אדם כתוצאה מהתנהגות פלילית, ולמקרים שבהם מסרו עדים מידע על פעילות פלילית. אין ההנחיה נוגעת למי שמעורב, או שיש יסוד להניח כי הוא מעורב, בעבירה פלילית.
5. על פי ההנחיה תינתן תשומת לב מיוחדת לקורבנות עבירה ולעדי תביעה שסבלו סבל גופני, נפשי או כספי, בעקבות פעילות פלילית שגרמה נזק חמור. הסיוע ורמתו יהיו שונים לפי צרכי כל קורבן עבירה ועד, ולפי נסיבות העניין והאמצעים העומדים לרשותנו.

¹ חוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001, ס"ח 183.

הנחיה מס' 14.7 - סיוע לקורבן עבירה ולעדי תביעה בהליך הפלילי	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: א באב התשע"א, 1 אוגוסט 2011	19 מאי 1988; 2 ינואר 1994; 1 אוגוסט 2002

ד. הגדרות

6. "קורבן": מי שסבל בפועל נזק גופני, נפשי או כספי מן העבירה, משפחתו הקרובה ביותר של קטין שהיה קורבן לעבירה, ומשפחתו הקרובה ביותר של קורבן לעבירת רצח, הריגה או גרם מוות ברשלנות.

7. "עד תביעה": מי שבידו מידע או ראיה בדבר עבירה וסיפק את הידיעה או הראיה שברשותו לרשויות אכיפת החוק, וכן בן משפחה קרוב ביותר של עד קטין. יודגש כי עד הגנה ומי שהיה מעורב בביצוע העבירה אינם נכללים במונח זה.

8. "עבירה חמורה": כל עבירה הכרוכה באלימות אישית חמורה, ניסיון או איום באלימות אישית חמורה, ועבירה שהסבה לקורבנה נזק גופני, נפשי או כספי חמור.

ה. אחריות

9. האחריות להחלטה אם יש להגיש סיוע על פי הנחיה זו או להמשיך בו מוטלת על פרקליטות המחוז המטפלת בעניין.

10. פרקליט המחוז ימנה פרקליט אחראי לעניין הסיוע לקורבנות עבירה ולעדי תביעה במחוזו.

ו. תפקידי הפרקליט האחראי להפעלת הסיוע בפרקליטות המחוז

11. לאסוף, בעזרת פרקליטות המדינה, מידע עדכני, שבאמצעותו יוכל לאתר שרותי טיפול, יעוץ, שיקום ומרכזי סיוע מיוחדים במחוזו, ולהפיץ מידע זה מזמן לזמן בין כלל עובדי הפרקליטות.

12. להדריך את עובדי הפרקליטות לדאוג שינתן לקורבן העבירה ולעדי התביעה המידע בדבר השירותים המנויים להלן ולהנחותם לקיים קשר אישי עמם בכל מקרה שבו הדבר דרוש וניתן.

13. להדריך את הפרקליט המטפל בתיק - אם לא נעשה הדבר בטרם הגיע התיק לפרקליטות - כיצד להנחות את קורבן העבירה או את העד בדבר השגת:

א. שירות רפואי דחוף ושירות סוציאלי דחוף.

ב. פיצוי שהקורבן זכאי לו על פי חוק.

ג. מידע על מוסדות ציבוריים או פרטיים המספקים יעוץ או טיפול.

הנחיה מס' 14.7 - סיוע לקורבן עבירה ולעדי תביעה בהליך הפלילי	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: א באב התשע"א, 1 אוגוסט 2011	19 מאי 1988; 2 ינואר 1994; 1 אוגוסט 2002

ז. זכותו של קורבן העבירה לקבל מידע במהלך המשפט

14. פרקליט המטפל בתיק ימסור - אם התבקש לכך על ידי קורבן העבירה, אשר מסר מען מגורים עדכני ומספר טלפון - את המידע שלהלן:

א. דבר הגשת כתב האישום נגד הנאשם ודבר מעצרו עד תום ההליכים.²

ב. המועד שנקבע לתחילת הדיון בבית המשפט.

ג. כל שינוי במועדי הדיון, שיש בו כדי להשפיע על הופעותיו או על נוכחותו של קורבן העבירה בדיון. מובן, כי אם מדובר בקורבן האמור להופיע כעד תביעה, אין להזמינו לדיונים כל עוד לא סיים להעיד במשפט.

ד. שחרור הנאשם ממעצר, אם שוחרר.

ה. הכרעת הדין.

ו. המועד שנקבע למתן גזר דין, כשהורשע הנאשם.

ז. העונש שהוטל על הנאשם; ואם נגזר עליו עונש של מאסר בפועל, המועד שבו הוא עתיד להשתחרר.

לעניין סעיף זה ראו גם סעיפים 8-9 לחוק זכויות נפגעי עבירה.³

15. אם נוכח הפרקליט לדעת כי מתעורר צורך לנקוט אמצעים להגנה על קורבן העבירה או משפחתו או על עדי תביעה, מפני הפחדה ואיומים, ומידע על כך לא ניתן להם על ידי המשטרה, יש להדריך את קורבן העבירה ואת העד כנדרש לפי הנסיבות; ראו גם סעיף 6 לחוק זכויות נפגעי עבירה.

16. על הפרקליט לשקול אם אין זה ראוי ליתן לקורבן העבירה לומר את דברו בבית המשפט בעת הטיעון לעונש. אם יסבור הפרקליט כי הדבר ראוי, יזמין את הקורבן כעד בשלב הטיעון לעונש; לעניין זה ראו גם סעיף 18 לחוק.

² לעניין זה ראו: "הגשת כתב אישום נגד נאשם המרצה עונש מאסר בגין עבירה אחרת" הנחיות פרקליט המדינה 3.6 (התשס"ג).

³ חוק זכויות נפגעי עבירה, התשס"א-2001, ס"ח 183.

הנחיה מס' 14.7 - סיוע לקורבן עבירה ולעדי תביעה בהליך הפלילי	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: א באב התשע"א, 1 אוגוסט 2011	19 מאי 1988; 2 ינואר 1994; 1 אוגוסט 2002

ח. מתן הסברים במהלך הטיפול בתיק הפלילי

17. בכל מקרה של החלטה שלא להגיש כתב אישום, תימסר למתלונן - קורבן העבירה - החלטה מנומקת לפי סעיף 63 לחוק סדר הדין הפלילי⁴, והודעה על זכותו לערור, לפי סעיף 64 לחוק.

18. בנוסף לאמור בסעיף ז' לעיל, לבקשת קורבן העבירה, יסביר לו הפרקליט המטפל בתיק את מאפייני ההליך הפלילי, ולבקשתו ימסור לו, במידת האפשר וככל שהדבר רלוונטי, גם מידע בדבר:

א. השיקולים בדבר חזרה מן האישום או מחלק ממנו, ובכלל זה חזרה מאישום לגבי נאשם שהפך להיות עד מדינה;

ב. השיקולים בדבר הפסקה של ההליכים הפליליים או עיכובם;

ג. השיקולים בדבר הסדר טיעון עם הנאשם והמלצת הפרקליט לגבי גזר הדין;

ד. נקיטת הליכים נגד נאשם קטין בבית משפט לנוער, ומשמעותם של הליכים אלה;

ה. השיקולים בקשר לדחיית ביצוע גזר הדין על מנת לבחון התנהגות הנאשם בהשגחת קצין מבחן.

ו. השיקולים והאפשרות להציג את עמדתו של קורבן העבירה בשלב הטיעון לעונש.

19. הפרקליט רשאי שלא לספק מידע כאמור בסעיף 18 לעיל, אם לפי שיקול דעתו מסירת המידע עלולה ליצור סכנה לחייו או לבטחונו של עד, או לפגוע בחקירה או בהליך המשפטי. כמו כן, אין למסור מידע אם הוטל איסור על מסירתו.

20. לקורבן עבירה, שניזוק בגופו או ברכושו, יסביר הפרקליט את זכותו לפיצוי כספי ואת הדרכים למימוש הזכות, כמפורט להלן.

ט. החזרת רכוש

21. הפרקליט יברר אם רכושו של קורבן העבירה או של עד תביעה, המוחזק כראיה, נשמר במצב תקין ואם ניתן להחזירו לבעליו. הוברר כי ניתן להחזירו, ידריך הפרקליט את בעל הרכוש בדבר ההליכים שעליו לנקוט כדי לקבלו. אם לא ניתן להחזיר את הרכוש לאלתר, יסביר הפרקליט לקורבן העבירה ולעד התביעה את חשיבות הימצאות הרכוש בידי התביעה, את חשיבות הצגתו כמוצג במשפט, ויבהיר כיצד יוחזר לו רכושו ומתי.

⁴ חוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982, ס"ח 43.

הנחיה מס' 14.7 - סיוע לקורבן עבירה ולעדי תביעה בהליך הפלילי	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: א באב התשע"א, 1 אוגוסט 2011	19 מאי 1988 ; 2 ינואר 1994 ; 1 אוגוסט 2002

י. סיוע בעת המשפט

22. לפי בקשת קורבן העבירה או עד תביעה, וככל שהדבר נחוץ, יודיע הפרקליט למעבידו של קורבן העבירה או עד התביעה, כי עזרתו בחקירה או במשפט מחייבת היעדרותו מן העבודה במועדים שיפורטו.

23. הפרקליט המטפל בתיק ידאג לתשלום דמי נסיעה ושכר בטלה ולפי הצורך - דמי לינה, כפי שנקבע בתקנות סדר הדין הפלילי.⁵

יא. פיצוי קורבנות עבירה ועדים

פיצוי לפי חוק העונשין⁶

24. סעיף 77 לחוק העונשין מסמיך את בית המשפט לחייב מי שהורשע בדין לשלם לניזוק, בשל כל אחת מן העבירות שבהן הורשע, סכום שלא יעלה על 258,000 ש"ח לפיצוי בגין הנזק או הסבל שנגרם לניזוק (סכום זה מתעדכן בחוק מעת לעת).

25. במקרה המתאים לכך יבקש הפרקליט בשלב הטיועונים לעונש, פסיקת מלוא הפיצוי לקורבן העבירה. עוד קודם לכן ידריך הפרקליט את הניזוק כיצד להשיג את התיעוד ואת הראיות הדרושות לקביעת גובה הנזק, אם לדעתו יש מקום להגשת ראיות אלה בשלב הטיועון לעונש.

26. טרם העלאת בקשה לפסיקת פיצוי לקורבן העבירה, על הפרקליט לשקול את מהות העבירה (עבירות נגד הרכוש להבדיל מעבירות אחרות); את הקושי בהוכחת הנזק; ואת ההשפעה האפשרית של חיוב הנאשם בפיצוי של הקורבן על מידת העונש. במקרים שבהם עולה חשש שפסיקת פיצוי לקורבן העבירה תפגע באינטרס הציבורי, תסכל את מטרות הענישה או תפגע ביעילות הדיון, יש לשקול להימנע מלבקש פיצוי עבור הקורבן.

27. הדבר נכון במיוחד במקרה שבו נראה כי אין סיכוי ממשי לגביית סכום הפיצויים שייפסק.

28. בהקשר זה יצויין, כי בעבירות רכוש רצוי וניתן לנסות להביא לפיצוי הקורבן, עוד בטרם מתן גזר הדין, שכן בשלב זה גם לנאשם יש עניין להראות כי פיצה את הניזוק וגילה רצון טוב. במיוחד אפשרי הדבר עת מבקש הנאשם לערוך הסדר טיועון.

29. אולם, בעבירות אלימות, אין לאפשר יצירת קשר בין הנאשם לקורבן - גם לא לצורך פיצוי - עד לאחר תום המשפט והטלת העונש.

⁵ תקנות סדר הדין הפלילי, התשל"ד-1974, ק"ת 1200.

⁶ חוק העונשין, התשל"ז-1977, ס"ח 226.

הנחיה מס' 14.7 - סיוע לקורבן עבירה ולעדי תביעה בהליך הפלילי	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: א באב התשע"א, 1 אוגוסט 2011	19 מאי 1988; 2 ינואר 1994; 1 אוגוסט 2002

תביעת נזיקין נגרת להליך פלילי

30. הוברר לפרקליט כי יש בדעת קורבן עבירה לתבוע את הנאשם (ואותו בלבד) בתביעת נזיקין, יסביר הפרקליט לקורבן העבירה את הוראות סעיף 77 לחוק בתי המשפט⁷ בדבר סמכות אזרחית נגרת להליך הפלילי, ויפנה תשומת לבו להליכים לפי תקנה 17 לתקנות סדר הדין האזרחי.⁸

הקדש למתן "פיצויים למסייעים באכיפת החוק"

31. בשנת 1980 ייסד שר המשפטים הקדש, שמטרתו מתן "פיצויים למסייעים באכיפת החוק שנפגעו מאלימות עקב הסיוע". נציג משרד המשפטים עומד בראש חבר נאמני ההקדש, וליועץ המשפטי לממשלה הוקנתה הסמכות לשינוי מטרות ההקדש ותנאיו בהתאם לנסיון המצטבר.

32. עד כה, נעשה שימוש מועט ביותר בכספי ההקדש, כנראה מחוסר ידיעה.

33. נוכח החשיבות שאנו מייחסים לסיוע לקורבנות (במישרין או בעקיפין) של עבירות פליליות מופנית תשומת לב הפרקליטים לקיומה של הקרן ולאפשרות להיעזר בה במקרים המתאימים.

יב. הגנה על עדים בבית המשפט

34. הפרקליט המטפל בתיק יסביר לקורבן העבירה ולעדי התביעה את סדרי הדין ודיני הראיות הנוגעים לעדותם במשפט, ויבהיר להם כי בית המשפט חייב לדאוג לכך שלא יפגעו בגין עדותם.

35. הפרקליט יבקש דיון בדלתיים סגורות לשם הגנה על קורבן העבירה או עד תביעה, על פי סעיף 68 לחוק בתי המשפט, אם לדעתו דרוש הדבר לשם הגנה על המוסר (ס"ק 3); לשם הגנה על עניינו של קטין או חסר ישע, כהגדרתו בסעיף 368א לחוק העונשין (ס"ק 4); לשם הגנה על קורבן עבירה בעבירת מין (ס"ק 5); כאשר הדיון הפומבי עלול להרתיע עד מלהעיד עדות חופשית או מלהעיד בכלל (ס"ק 7). במקרים אלה יבקש הפרקליט מבית המשפט להבהיר, כי אסור לפרסם דבר על הדיון, כדי שכל הנוכחים באולם וכן אמצעי התקשורת יהיו מודעים לכך; ראו סעיף 70 לחוק בתי המשפט.

⁷ חוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, ס"ח 198.

⁸ תקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, ק"ת 2220.

הנחיה מס' 14.7 - סיוע לקורבן עבירה ולעדי תביעה בהליך הפלילי	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: א באב התשע"א, 1 אוגוסט 2011	19 מאי 1988; 2 ינואר 1994; 1 אוגוסט 2002

36. אם לשם הגנה על בטחונו של עד או אדם אחר ששמו הוזכר בדיון, סבור הפרקליט כי יש צורך לאסור כל פרסום בקשר לדיוני בית המשפט - אף שהמשפט התנהל בפומבי ולא בדלתיים סגורות - יבקש הפרקליט מבית המשפט לאסור את הפרסום; סעיף 70(ד) לחוק בתי המשפט.

37. כאשר קטין שלא מלאו לו 18 שנה הוא עד במשפט פלילי או שהוא מתלונן או ניזוק בעבירה לפי סעיפים 345-351 או סעיפים 208-214 לחוק העונשין (עבירות מין ועבירות זנות ותועבה), אסור לפרסם ללא קבלת רשות מבית המשפט את שם הקטין, תמונתו, מענו, או פרטים אחרים העשויים להביא לזיהויו; סעיף 70(ג) לחוק בתי המשפט. במקרים אלה יבקש הפרקליט מבית המשפט להזכיר את האיסור במפורש, כדי שכל הנוכחים ואמצעי התקשורת יהיו מודעים לו.

38. כאשר קורבן עבירה נגד המוסר או עד תביעה בעבירות אלו, הוא קטין שלא מלאו לו 14 שנה, יסביר הפרקליט לקטין ולהוריו את ההליכים המיוחדים הנוהגים לפי החוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים)⁹ ואת האיסור החל על כל פרסום העלול לגלות את זהותו של הקטין.

39. תשומת הלב מופנית להגדרת "עבירה נגד המוסר" המופיעה בחוק דלעיל, הכוללת גם עבירות של תקיפה והתעללות מצד הורה כלפי ילדו.

40. כאשר סבור פרקליט, כי עדיף שעדותו של קטין, המעיד נגד הורהו במשפט פלילי בשל עבירה לפי סעיפים 345-351 לחוק העונשין תישמע שלא בנוכחות ההורה הנאשם, אלא בנוכחות סניגורו בלבד, וזאת משום שהדבר נראה לו דרוש כדי למנוע נזק נפשי לקטין, יפנה הפרקליט לבית המשפט ויבקשו להורות כן מכוח סמכותו הקבועה בסעיף 2א לחוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים).

41. כמו כן, מופנית תשומת הלב להוראות סעיף 2ב לחוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים)¹⁰, ולתקנות שהותקנו מכוחו, המפרטות את הנסיבות ואת התנאים להעדת מתלונן בעבירת מין שלא בפני הנאשם, אם "מסירת העדות בנוכחות הנאשם עלולה לפגוע במתלונן או לפגום בעדותו".

42. סבר הפרקליט כי באולם המשפטים נמצא אדם, שנוכחותו עשויה להרתיע עד תביעה מלהעיד עדות חופשית או מלהעיד בכלל, יבקש הפרקליט מבית המשפט להרחיקו לפי סעיף 69(ב) לחוק בתי המשפט.

⁹ חוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), התשט"ו-1955, ס"ח 96.

¹⁰ חוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים), התשי"ח-1957, ס"ח 16.

הנחיה מס' 14.7 - סיוע לקורבן עבירה ולעדי תביעה בהליך הפלילי	הנחיות פרקליט המדינה
עדכון אחרון: א באב התשע"א, 1 אוגוסט 2011	19 מאי 1988 ; 2 ינואר 1994 ; 1 אוגוסט 2002

43. סבר הפרקליט כי נעשה על ידי הסנגוריה נסיון לפגוע, שלא כדון, בקורבן העבירה, בעד, או בשמם הטוב, יביע מיד התנגדות לצורת החקירה ויבקש את עזרת בית המשפט בהגנה על כבודם ושמם הטוב, כמצוות סעיף 2 לחוק לתיקון סדרי הדין (חקירת עדים), הקובע:

"לא ירשה בית המשפט חקירה שיש בה משום עלבון, הפחדה, התעיה או ביוש שאינם לעניין הנדון ואינם הוגנים".

44. בכל עת שייראה לפרקליט כי הסנגוריה מנסה לחקור קורבן עבירת מין לגבי עברו המיני, יביע התנגדותו לכך, אלא אם הוא סבור כי איסור החקירה עלול לגרום לנאשם עיוות דין. בעניין זה קובע סעיף 2א לחוק לתיקון סדרי דין (חקירת עדים):

"בית המשפט לא ירשה חקירה בדבר עברו המיני של הנפגע בעבירה לפי סימן ה' של פרק י' לחוק העונשין, התשל"ז-1977, אלא אם כן ראה, מטעמים שירשמו, כי איסור החקירה עלול לגרום לנאשם עיוות דין".

45. נוכח פרקליט לדעת, כי בשל אירועים שהתרחשו במהלך ניהול המשפט, עלול בית המשפט, בהחלטתו לפגוע בשמו הטוב של קורבן העבירה או של עד תביעה, מבלי שניתנה להם הזדמנות להגן על עצמם; יסב הפרקליט, בסיכומיו, תשומת לב בית המשפט לחשש זה, ויבקש מבית המשפט לשקול את העוול העלול להיגרם לקורבן העבירה או לעד התביעה ולהביאו בחשבון בעת ניסוח החלטתו.

46. כאמור, הנחיה זו מביאה את עיקרי הנחיית פרקליט המדינה שהופצה ביום 19.5.1988. כן כלולים בהנחיה זו עדכונים שחלו בנושא הנדון.